

Mi az igazság?

ÍRTA

PALÁSTHY SÁNDOR.

BUDAPEST.

LÉGRÁDY TESTVÉREK.

1878

A pörös atyafiság.

Az országgyűlés eloszlott; a választó nép összegyűl.
s mint legfőbb bíró a peres felek közt, ítélni fog a pártok pörében.

Jaj annak, aki nem igaz úton kereskedik.

De annak is jaj, aki nem ítél igazságosan.

Te nagy bíró, édes nemzetem! jól vigyázz magadra,
midőn ítélő széket ülsz. Ha jól ítélsz, a te javadra lesz.
Ha rosszul, te látod kárát.

A pártok eltűnhetnek, hogy nyomuk sem marad. De
hazának élni kell.

A haza szent nevében! az igazságot keresd, nemzetem.

Meg fogod találni a lelked mélyében, ha tisztán tartod meg lelkedet.

Meg fogod találni a szived fenekén, ha szivedben igaz érzés lakik.

Meg fogod találni. Csak úgy ne tégy, mint az a bölcs, a hajdani: fényes nappal lámpással ne keresd.

Mert nagy igazság mindenek felett, hogy bolond ember gyűjt mécsvilágot, mikor az isten fényes napja süt.

Még bolondabb, aki a más bölcsessége lámpáját az orrára engedi akasztani.

Vigyázzatok!

Hárman vannak, akik pörben állnak s igazságot kérnek.

Az egyik, a ki kormányzott; a másik kettő, ki ezt irigyelte tőle. Az egyik, aki dolgozott; a másik kettő, aki gátolta őt ebben. Az egyik, aki gyűjtött a hazának; a másik kettő, aki költeni szeretne.

Egyszóval a kormánypárt és két ellenzék.

Egy hangya és két tücsök.

Mert minden tücsöknek az a bogara, hogy ő ellenzék. Ellenére van neki a munka.

S már most a két tücsök rajta üt a hangyán, midőn ősre jár az idő. És követeli, hogy .amit a hangya nyáron át az országnak begyűjtött, azt adja oda nekik elpocsékolni télire.

A hangya pedig azt mondja erre: aki nyárban muzsikált, az télben tánczoljon.

És ezen fordul meg a pártok póre.

A kormánypárttól el akarják vitatni a többséget. Ki akarják vetni örökéből.

Erre nekik elegendőnek látszik a nevük.

Mert, isten panaszkép ne vegye, annyi jött-ment idegen bitangolta ez ország kormányát, hogy a magyar embernek, nem csoda, ha máig is kanosaiul néz a szeme mindenre, ami kormány. És annyiszor volt ellenzék az egész nemzet, együtt mint egy ember, az idegen kormányokkal szemközt, hogy máig is valami érdemnek tartja a régiebb ívású gyerek az ellenzékiiséget.

S hogy az igazat egészen kimondjam — be ne törjétek érte a fejemet — az a gyöngeségünk is meg van bizony nekünk, hogy minden bajunkért mást szeretünk okozni. Mikor pedig minden másból kifogytunk: ott van a kormány, az mindig a kezünk ügyébe esik s elég széles a háta, hogy mindent elbírjon. És valamint az úristen nem tud kedvünk szerint való időjárást csinálni soha:

azon módon a kormány sem fogja eltalálni mindnyájunk gusztusát, akár mit tegyen.

Erre a gyöngeségre számítva hiszi az ellenzék, hogy neki már a pusztá neve is érdem.

Pedig az a tulajdon német, aki velőnk a földi kormányokat megutáltatá, míg a nyakunkon ült, hát ma az is jipen olyan telivér ellenzék, mint akár a legmokányabb zólsőbali. És a ki a magyar embert megfojtaná egy kanál vízben, az is ellenzék ; és a ki az országot inkább ma mint holnap adná a muszkának, hát az is ellenzék.

És tekintetek a kormánypártra, s az ország színe-javát ott találjátok. Ott az értelem, a hazafiség hőseit.

Mindegy. Azért az ellenzék mégis büszke a nad-rágjára. S nagyra van vele, hogy ő mindent szebben, jobban, istennek tetszőkben tudna elvégezni, mint a szabad-elvű párt, a melyik kormányoz.

*

Persze, hogy tetteiket ember még nem látta.

Vagy igen! Láttuk biz azt. Bár ne láttuk volna. Eay részük már volt kormányon is; s foglal magában drága minisztereket, akik azt a rémség adósságot csinálták.

A kik olyan jól bekötötték a bankügy fejét, hogy alig lehetett kioldani; akik elfecsérelték a drága időt, ulikőr a haza javán gabalyítani lehetett, mikor volt pénz, hitel, szerencse; és nem volt adósság és isten csapása. De ók akkor úri multságokon törték a fejüket, s minden rondot és bajt a mostani kormány nyakába akasztottak.

Hanem azért ma ők a leghíresebb vitézek; s szidják a kormányt, mint a bokrot, *a maguk* bűneiért.

Ez a részük ma egyesült ellenzéknek csúfolja magát, mivelhogy van benne minden állatból egy pár, mint a Noé bárkájában. Noéjuk, persze, az nincs.

Hanem azért rettenetes módon egyet értenek abban az egy dologban, hogy úrnak lenni jó.

Csak az a kár, hogy olyan hibás fejű ember, aki őket megértené, nem sok termett ebben az országban; a „haza,” melyet erőnek erejével megmenteni akarnának, magát menti meg tőlük.

Már hiába, a magyar ember természete olyan, hogyha

valamire ráadja magát, az. még vadnak is igazi vad legyen. S ha már egyáltalán bomlani akar, hát elmegy szellet tolni a szélső baloldalra.

Magam is úgy tennék.

Mert a szélső baloldal még ugyan égy szalmaszálát' se tett keresztbe, a mióta megvan, hanem nagyobbakat szólni nálánál az ágyú se tud.

Ami pedig a káromkodását illeti, abban már éppen párja sincs.

S hogy soha ki ne fogyjon a káromkodásból, arra neki egyszerű módja van. Elosztja az emberiséget jókra és gonoszokra. A jók ők harminczan, az országgyűlési bús magyarok. A többi harmincz híján tizenöt millió magyar ember pedig, az mind gonosz, vagy buta. Mihez képest egyúkra fél millióm olyan ember esik, a kit szidhatnak; s így ők egy fél milliomszor többet káromkodnak, mint más emberfia.

És ez már valami.

Derekabb legény náluknál csak az, aki egyik párthoz sem tartozik, csak gubbaszt, mint az elzüllött tűzok, s tizenöt millióm embert tart bolondabbnak, mint maga. Hanem ehhez már nem szokás csatlakozni. Inkább megkötözik és elviszik a bolondok házába. Odavaló.

*

No, édes magyarom, hát ilyen ez a te kedves ellenzéked a hányféle van; csak szeresd.

Senki pedig azt ne gondolja, hogy én valakit kifigurázni akarok. Bizony mondom, nagyon komoly ez, ha ütök is rajta egy tréfával itt-ott.

Mindjárt meglátjuk, ha utána nézünk, mit mívelt e sok szép ellenzék három év alatt?

De előbb azt kell nézni, mi munkája volt az országgyűlésnek, ország kormányának?

Ez volt a munkája: *adósságot fizetni; okos gazdálkodást kezdeni; egyezséget kötni Osztrákkal; és síiméi tartani a világot*, mely körülöttünk hajba kapott.

Annyi ez, mint négyfelé hadakozni egyszerre. Hadakozni a hitelezőkkel és az üres zsebbel; hadakozni az emberek közömbösségével, s az isten csapásaival; hadakozni a szomszéd kapzsisága ellen s igazunk védelmében; és ha-

dakozni az emberi furfang ezernyi töréi ellen, amit onnan kívülről vetett ki kaján ellenség hazánk romlására.

Mindez nem volt elég. Hogy a boldogság ki legyen: *az ötödik háborút az ellenzék izente meg* a kormánynak és a többségnek.

Mert, hátha valahogy nagyon jól találna beütni minden! Mivé lenne akkor az ellenzék?

Ha a kormány szűkebbre fogta az ország kiadását: azt filléreskedésnek mondták, s szónokoltak nagy nemzeti érdekekről, melyeknél fukarkodni nem szabad.

Ha a kormány a bevételeket emelte föl, erre azt mondták, hogy zsarolás; beszéltek pióczákról és a nép véréről, mit ezek a pióczák kiszívnak.

Ha a kormány az ország igazgatásán javítgatni kezdeti, nekik semmi se volt jó; ők mindent jobban tudtak, de nem mondták meg, hogyan!

Ha a kormány folytatta az alkut ösztrákországgal: akkor kezeiket tördelve óbégatták tele az országot, hogy most mindjárt eladják a hazát.

Ha az alkudozás szünetelt, akkor vigyorogva mutogattak ujjal a kormányra: ni már kidúlt a sorból a legény!

Éa mikor éppenséggel nem volt mibe bele kötni, aul mondták: nekem nem tetszik az árnak az orra. És elpöröltek az úrnak az orrán, a meddig gyóabák szusseal.

»

Nem sokáig győzték volna már. Megcsömörlött tőlük már az egész ország; s azon vették észre, hogy van is nincs is olyan pogány természet, mely Őket bevegye.

Hanem szerencséjükre *kitört a török háború*. Milyen boldogság az ellenzéknek egy ilyen háború, mikor az ország veszedelme egy hajszálon függ!

Látni való volt, hogy a háború miatt nehezebb küzdelme lesz a kormánynak Ausztriával és mégis kevesebbet fog elérni.

Miért? Azért, mert Magyarországnak, a külső háború veszedelmével szemközt, nem volt szabad végsőig feszíteni

a hűrt a monarchia két állama közt. Milyen gyönyörűség az ellenzéknek!

Látni való volt, hogy a kormány, a meddig csak becsülettel lehet, ki fog térni a háború elől; különben megérdemelné, hogy kerékbe törjék. Milyen gyönyörűség az ellenzéknek!

Rögtöni felkapta a két izgató szót: *szakítan' kell Ausztriával, és háborúba, menni a muszka ellen!*

És ez örültségben egy leleményes számítás feküdt.

Tudták jól, hogy a legtöbb ember, a felszínről ítélve s nem törődve a mélyével sokat, így fog gondolkodni: Ausztria elég borsot tört az orrunk alá, jó lesz biz azt egy kicsit megtréfálni. Ami pedig Muszkaországot illeti, no, azt már éppenséggel jó lesz megtréfálni.

Az ilyen tréfás emberek csak kettörül feledkeztek meg. Arról, hogy aki Ausztriával szakít, az nem fog verni muszkát, hanem fog feküdni otthon a szalmában, mert nem bír megmozdulni sem a zilált belső viszonyok miatt, melyek az ily szakítás után bekövetkeznének. És arról, hogy a ki külső háborúba akar bonyolódni, annak legelőször otthon kell jó rendbe hozni a szénáját. Különbén úgy elverik, mint a kétfenekü dobot.

Azt még el lehet képzelni, ha valaki így gondolkozik: kibékülök a tőszomszédommal minden áron, összeállók vele s rajtaütünk a harmadik szomszédon. Az is megjárja, ha valaki így okoskodik: nem békülök ki a tőszomszédommal semmi áron, inkább elnézem, mint gyújtja ránk mindakketőnk házát a harmadik szomszéd.

De azt mondani, hogy az egyikkel ki nem békülök semmi áron, a másikkal pedig minden áron össze fogok veszni: ilyet csak az mondhat, aki tartja magát olyan legénynek, hogy valamennyi szomszédjával megbir.

No, meg az is mondhat, akinek a kezéből a fejébe jftött és nem tud hova lenni nagy dicsőségében.

Az ellenzék leleményes számítása tehát ezen alapult. A kormány, mint hű őre a haza érdekének, nem fog szakítani Ausztriával, a külső háborúra való tekintetből, mely-

nek veszedelme a küszöb előtt áll. De a külső háborút sem fogja erőltetni: először azért, mert a nemzet vére, pénze nem Csáky-szalmája; és másodsor azért, mert háború esetén Ausztria még jobban felemelné az egyezség árát, jól tudva, hogy Magyarország ez esetben mindenbe belenyugodni volna kénytelen, csakhogy otthon nyugalma legyen.

Mi következik ebből? Ebből az következik, hogy tehát az ellenzéknek mindig igaza lesz. Ha a kormány ki mg egyezni Ausztriával, akkor szidni fogjuk az egyezség miatt; ha ki nem fog egyezni Ausztriával, akkor szidni fogjuk azért, miért nem kezd a muszka ellen háborút; ha pedig háborúba keveredik, no, akkor már .éppen szidni fogjuk — nem is szidni, hanem átkozni, hogy a nemzet vét, pénzt pócsékolja. Ez volt az ellenzék okoskodása.

Meg kell vallani, hogy eleinte be is ütött nekik a szerencse.

A világon mindenha több az olyan ember, a ki a más fejével gondolkodik, s igen boldog volna, ha jól lakni is a más szájával tudna. De mivel ez a másik dolog már nem igen járja, előbb-utóbb megint csak visszatér a maga eszére.

Így történt az most is.

De erről érdemes egy külön sort írni, mely szólni fog a török háborúról.

A török háború.

Mikor a muszka rajta ütött orvul a törökön, minden igaz embernek arczába szökött a vér az égbekiáltó czudarság miatt.

A magyar embernek pedig ezen felül még az is eszébe jutott, hogy *a török* volt az, aki nemzeti szerencsétlenségünkben hajlékot adott bújdosóinknak, az üldözötteket megoltalmazd. És eszébe jutott az is, hogy ki gyújtotta fel Losonczot? ki dúlta fel tűzhelyeinket! és ki vesszőztette meg asszonyainkat? *A muszka.*

Nem emberi dolog-e, hogy mikor a hála és gyűlölség ilyen össze játszik, felforr a vér s az embert elkapja az indulat. Elkapott minket is. A muszkát legyőzve látni és diadalmaskodva a törököt, forró óhajtása lett az egész nemzetnek, s ez becsületére válik. De nem volt becsületes dolog, visszaélni a nemzet érzületével s önö«pártcélok szolgálatába hajtani azt. És az ellenzék ezt tette.

Mikor a nagy harangot félre verik, nem hallani az óra perczegését. De az óra még sem szűnik meg az időt mutatni. Vessünk csak rá egy tekintetet.

*

Mindenki tudja, miből eredt az orosz-török viszálykodás. Abból eredt, hogy a török uralom alatt élő keresztyének, többnyire szláv fajok, elégedetlenek voltak a török kormányzással, s muszka biztatásra fellázadtak ellene. A muszka pártjukat fogta, a török nem tágított; s késs volt a háború. A muszka azt mondotta: ő nem követel Törökországon semmit, csak a keresztyének felszabadítását Hazugság volt, s minden ember látta, hogy egyebet forral magában. De semmit nem lehetett rá bizonyítani s így hát bele kötni sem lehetett. Mert *Európa hatalmaságai között egy se volt, aki magára merte volna venni a*

*gyűlölséget, hogy a keresztyén népek felszabadulásának d-
lené van. Sőt minden hatalom nem csak óhajtotta, de
követelte is Törökországtól a keresztyének felszabadítását.
Legelől Anglia.*

Hanem ezt a mi ellenzékünk bölcsen elhallgatta. S kész lett volna neki ugratni a monarchiát egész Európának.

Mindenki tudja, hogy a monarchiában nem egy ma-
gunkban élünk, mi magyarok. El itt mi kívülünk vagy 8
millió német is, és él legkiváltkép valami 12 milliónyi
olyan nemzetség, r akinek azok a törökországi keresztyé-
nek fajrokonai. És ennek nem kevés köze van ahhoz a
háborúhoz, melyről itt beszélünk. Annak a csehnek, mor-
vának, rácznak, azt hiszik tán, hogy nem fáj a maga vére,,
teste? Azt hiszik tán, hogy csak oly könnyedén lehetett
volna *Törökország mellett* háborút viselni, amíg csak ár-
nyéka is éghetett a gyanúnak, hogy a rokon *szláv fa jók
felszól,adulása ellen* törünk? Arra kérek minden józan embert,
gondolja el magában, hogy mit tennénk mi, ha például
Erdély török járom alatt volna, mint volt valahai Mit
mondanánk mi annak, aki minket háborúba akarna vinni,
hogy az erdélyi magyarok felszabadulását gátoljuk? Tegye
a szívére a kezét mindenki és feleljen meg erre lelkiis-
merete szerint. Igenis azt kiáltanék, hogy gyerünk hábo-
rúba, de nem a mellett, aki testvéreinket uralma alatt
tartja, hanem a mellett, a ki őket felszabadítani akarja.
Ezt Kiáltották a csehek, a rácok, a morvák is; s
dobjon rájuk követ, aki hasonló sorban másképp cse-
lekednék. *Még a gácsországi lengydek is,* pedig ezek
már csak ellenségei a muszkának, de még ők sem akar-
tak tudni semmit a Törökország érdekeiért való háború-
ról. Az *osztrák németek* pedig a minden áron való békét
követelték s azt mondták, hogy a magyarok csak Vilá-
gosért akarnak bosszút állni, ők pedig nem kérnek ebből

Hanem az ellenzék ezt is elhallgatta bölcsen. S kész
lett volna neki ugratni a magyart mind a többi fajnak,
ki itt velünk egy kalap alatt él.

És nem voltak kevesen, akik már-már beugrottak
volna, ha utói nem éri őket a jobbik eszük. Mert nínös
könnyebb, mint a nemes felhevülést félre vezetni. Nincs
könnyebb, mint az ébredő indulatnak olyan szót adni a
szájába, a milyet az ember akar.

Az ellenzék elkiáltotta magát: *Üssük a muszkát!* § az ébredő indulatosság rá hagyta, hogy: *No üssük hát!*

Így a táblabíró is, az egyszeri, mikor a gyűlésben elszundított s fél álomban elkiáltotta magát: le kell dönteni a tokaji hegyet! — Csak később veszi észre, mikor kaczaggni kezd körülötte minden, hogy nem olyan könnyű dolog azt a tokaji hegyet ledönteni; és másodszor, hogy nem is erről van szó, hanem egészen másról.

Miről volt szó? Arról volt szó, hogy egy nagy igazságtalanság történik *Törökországgal* s hogy ez felháborított minket is. És miben állt ez az igazságtalanság? Abban állt, hogy *Törökországnak* karddal kellett védeni napnál világosabb igazát a gonosz támadó ellen.

De hol vagyunk *mi?* ki beszél itt *rólunk!*? Megtagadta valaki, *ami* igazunkat? Nem. Avagy *rajtunk* ütött támadó kézzel? Nem. *Minket* nem bántott senki, vagyonunkért kezét nem nyújtotta ki, becsületünkben nem gázolt.

Hanem azért: döntsük le a tokaji hegyet! Üssük a muszkát! Mert az ellenzéknek úgy tetszik. És pedig azért tetszik neki úgy, mert jól tudja, hogy *lehetetlent kíván*. De bujtogatni akart.

Egy példából jobban megértjük ezt.

Valaki pört indít egy jó barátunk ellen, nem igazságos járatban. Hamis tanúkat állít, hamisan esküszik, megveszteget, a kit csak lehet; s végre még erőszakhoz is nyúl. Minket felháborít a gonosz ember gonosz eljárása: ez természetes. De mit fogunk ellenébe tenni? Talán haragunkban mi meg viszont a gonosz ember ellen indítunk nem igazságos pert? s megfogjuk vesztegetni a tanúkat, költjük a pénzt és álnoksággal terheljük meg a lelkiismeretünket, s csak azért, hogy barátunkkal ő is úgy cselekszik, erőszakhoz folyamodunk végre? Bizony mondom, hogy nem fogjuk ezt cselekedni, mert nem vagyunk boldok. Először is, a barátunkon ezzel semmit nem segítünk és másodszor magunkat is ocsmány lébe ártjuk. Hanem azt fogjuk tenni, hogy a gonosz ember hamis tanúi ellen, igaz tanúságot teszünk lelkiismeretünk szerint barátunk mellett; eljárunk ügyében a bíróságnál s ki csináljuk neki, hogy akár mit tegyen erőszakkal a gonosz ember, az mind semmis legyen, mert utoljára is a legfőbb törvényszék eleibe kerül a dolog!

Ilyen volt Magyarország helyzete az orosz-török pörben. De még nem csak ilyen. Hadd szóljon erről is egy példa.

A szomszédom fiát késre keresik; de én megválthatom az enyémmel. A szomszédom házát fel akarják gyűjtani; de én megválthatom a magam házával.

Ugjan, jó emberek, miféle apának, miféle gazdának tartanátok engem, ha vérét ontanám saját gyermekemnek, hogy a másét megmentsem; és magamra gyűjtanám a házat, hogy a másé biztosítva legyen? Affélének tartanátok, hogy messziről kikerülne még a legutolsó is a faluban.

Igenis, ami birodalmunk megválthatta volna a maga vérével Törökországot. Igenis, ami birodalmunk tehetett volna arról, hogy a vad kozák ne tiporja le a török ember vetését, hogy ne hurczolja rabságra szomszédunk fiait, s ne fertőztesse meg asszonyait. Csak a *magunk fiait* kellett volna mészárszékre vinni, s a *magunk asszonyait* adni prédára.

Ugyan, jó emberek, de mifélének tartanátok mi azt a kormányt, amelyik ezt tette volna? Affélének tartanátok, hogy megköveznétek az utcán; és igazatok lenne.

Hanem az ellenzékét, midőn *erre* bujtogatott meg nem kövezték. Miért? Mert volt esze elhallgatni, hogy voltaképpen mit tesz az, a mire bujtogat. Tudta, hogy szaván nem fogják; beszélhetett a mesés könyvből, a mi tetszett neki. A meséket pedig szeretik.

De kérdezzétek meg csak attól a híres hazafitól, a ki a „török testvér” -ért oly rettenetesen veri a mellét a káposztás hordón, hogy *van-e kedve a három édes gyermeke közül kettőt megöletni*, és mához esztendőre *kétszer <mnyi adót fizetni*, mint most fizet, — s meglátjátok, hogy elhordja az irhát.

Mert jól jegyezze meg mindenki, hogy mikor valaki *azt* kiáltja: gyerünk háborúba! egyszersmind *azt is* kiáltja: ölessünk meg az ország java-fiatalságából egy pár százezerét! pusztítsunk el az ország vagyonából egy pár száz milliót s toldjuk meg ugyan annyival a nép adóját!

Benne van ez a háború-szóban. És benne van a háború-szóban; a csonka béna koldusok nyögése, az árvák és özvegyek szenvedése.

Benne van a parlagon maradt mező, a leégett falvak és városok füstölgő romja; a menekülők szívszaggató sikoltása, és a kopja hegyére tűzött csecsemő. Benne van a nyomor, az éhség, a döghalál.

No, kiáltsátok hát, hogy menjünk háborúba! Csak háborúba menjünk minden áron!

Még a légy röpülését is hallani, olyan csendesség van; úgy nem szól senki.

*

És én azt mondom mégis, hogy jöhetne idő, isten ne adja jöttét, mikor egy-szívvel-lélekkel mindnyájan azt kiáltanék: Vezessetek harczba, háborúba minket'. Es nein volna olyan nyomorult közöttünk, aki hátul maradna. Még felettünk függ a háború veszedelme, s bizony mondom, hogy soha közelebb nem volt hozzánk, mint ma.

Hanem az, amiért egy nemzet megáldozza magát a harczok istenének, nem lehet kisebb dolog, mint a haza élete, becsülete.

Ha tőlem valaki az egyik fiam életét kéri: tudnom kell, hogy a másik fiamat váltom meg vele. Ha tőlem valaki azt kívánja, hogy áldozzam meg a szegénységem felét: tudnom kell, hogy a másik felét csak így menthetem meg.

És igen is, fogjuk ontani vérünket, — mindig helyt állt veszélyben a magyar — ha *a mi* hazánk, *a mi* nemzetünk érdeke parancsolja.

De *másokért* nem viselhetünk háborút. Legjobb barátunkért, még testvérünkért sem tehetjük meg azt, hogy helyette mi menjünk a mészárszékre, mint azt az ellenzék akarta.

Vagy legalább úgy tette magát, hogy hajtogathasson ezzel is s bolonddá tarthassa a hiszékeny népet.

Hiszen nézzük csak, nézzük: máris látni a szélú» fordulását. Még csak tizenkét regimentet szólítottak fegyverbe, s nem is a csatatérre, csak a határra küldik őket, hogy ott örködjenek: és az ellenzék máris kezd farizeuspofákat vágni, kezdi emlegetni a „nép vérét, vagyonát” kezdi számlálni, hogy hány munkás kézzel marad itthon kevesebb aratás idejére. Hát ha tavaly nyáron valamennyi

katonát kivitték volna nem a határra, de a vérmezőre, *mint az ellenzék kívánta*, hát az nem munkás kéz? nem nép vére? és tavaly nem volt aratás? vagy mi?

Vagy talán azért lett panaszoszá az a mozgósítás, mert most *a mi érdekünk* kívánja? Tavaly pedig azért lett volna kívánatos, mert *török érdek* látta volna hasznát?

Lássátok, ilyen ez a drága ellenzék.

De akár így, akár úgy legyen, mindenképpen álnok volt a lelke. Ha igazán akarta a háborút *Törökországért*, akkor a magyar nemzet vérért, vagyonát *idegen érdekért* akarta elbitangolni. Ha pedig nem az volt a szíven, ami a száján, akkor megcsalta a népet. Tessék a kettő közüi válogatni; mindakettő egyforma tisztesség.

*

Hanem az ellenzéknek szüksége volt arra. Mert lehet-e a magyar népet jobban felingerelni a kormány ellen, mintha azt mondják neki: a kormány ártani akar a töröknek és a muszkával czimborál.

*

Hát elmondom én azt is, hogyan czimborált a kormány a muszkával és hogyan ártott Törökországnak? Nem is én fogom elmondani, hanem *a megtörtént dolgokat hívom tanúsággul*, hogy beszéljenek.

Legelőször is azt kérdem, hogy ha a mi kormányunk *ártott volna a töröknek*, lehetséges volna-e, hogy most is *a legjobb barátságban legyen véle* a török kormány? Már pedig ez így van. Idézhetnék ezer példát erre, de csak egyet idézek, a legcsattanóbbat: mikor Uj-Orsováról el kellett vonulni a török seregnek, a mi kormányunkat kérte meg, hogy vegye őltalmába a szigetet és lakosságát. Ez olyan, mintha valaki útra kél és valakire rá bizza vagyonát és a háza népét. Roszakarónkra szokás ilyet bízni? Bizony nem.

Másodszor pedig azt kérdem, hogy *ha a muszkával czimboráltunk volna*, lehetséges volna-e, hogy *éppen kormányunk akasztotta az új pört a muszka nyakába* s Angliával együtt nem akarja jóvá hagyni, amit a muszka Törökországon magának kizsarolt? Bizony nem volna lehetséges. Oroszország igen szívesen megosztzott volna velünk a zsákmányon, csak akartuk volna. Két ízben is

járt orosz követség Bécsben, az egyik tavaly nyáron, a másik e tavasszal, atyafiságos osztályt ajánlani. S mind a két Ízben hosszú orral sompolyogtak el a muszka urak. Kormányunknak nem kellett az igaztalan szerzemény Neki az igazság kellett.

S mi az igazság?

Az az igazság, hogy abból a birodalomból, mely Európában a törököt uralja, a muszka soha ne hasíthatson részt a maga hasznára. Miért? Mert ha déli szomszédunkban a muszka megfészkel magát, ez vesztünkre lesz. Az igazság az, hogy a török földön élő keresztyén népek nyakára ne ülhessen a muszka, ha felszabadulnak. Miért? Mert akkor azok a népek eben gubát cserélnek és sorsuk még rosszabb lesz mint eddig. És igazság az is, hogy a felszabadult keresztyén fajok meg ne fojthassák a köztük élő kisebbségeket, azokra nézve pedig, a kik szomszédságukban élnek, veszedelmessé ne válhassanak. Miért? Mert azt nem tűrhetjük el, hogy a bujtotgatás fészket mindig melegen tartsák a 'határainkon.

*

Ez lévén az igazság, mit kellett a mi kormányunknak tenni?

Számot kellett magával vetnie és ezt mondani: Jól van, orosz, eredj és viseld azt a véres háborút, ha a lelked rá visz; álnokul teszed, gonoszul teszed; de nekem drágább az én népem vére, mint a töröké, s csak azért, hogy *te* ne verekedhess a *törökkel*, *én* nem verekszem *veled*. Hanem jól vigyázz magadra, orosz. Azt hirdeted, hogy a keresztyéneket akarod felszabadítani, egyebet semmit nem akarsz. Szavadnál foglak és jaj neked, ha megszeged szavadat. A török-bírta földből *egy talpalatlnyit ne merj elrabolni*; a felszabadított keresztyének közül *egy árt*." *családot ne merj uralkodásod alá hajtani*, és ne merj a mi határunkon *olyan országokat alapítani, melyek ellen kifogásunk van*. Mert ez már *ami* érdekünk, *ami* nemzetünk érdeke, melyért vérrel, vagyonnal helyt állunk, ha kell.

*

Már most, megállta-e a kormány, amit így eltökélt? Beszéljenek a nyilvánvaló tények.

Makacs küzdelemben, véres csaták után, melyekben a vitészség csodáit mívelé a török, utoljára is a muszka lett a győztes a török felett. Szétszórta, vagy fogságba ejtette seregét, elfoglalta birodalmát egészen a fővárosig és diktált neki olyan békekötést, a melyet akart. A védtelen töröknek nem volt mit tenni, alá kellett írni, amit elébe tettek, lett volna bár halálos ítélete. S az is volt, igen kicsi híján.

És mi történt ekkor?

Az történt, hogy mikor mindenki veszve hitte már az igazság ügyét, s a muszka azt gondolta, övé a világ, *a mi kormányunk közbekiáltott: megállj!*

Először figyelmeztette a muszkát, hogy bármit végezzen is a törökkel, ahhoz monarchiánknak hozzászólása lesz. És mikor a muszka mégis kicsikarta a rabló békekötést, akkor a mi kormányunk kereken kimondta, hogy az a békekötés nem ér egy fadorombot; akár pipára is gyűjthet vele a muszka. *S akkor már Anglia is a mi részünkön volt.*

A muszka elkezdett fűhöz-fához kapkodni; igyekezett megvesztegetni az angolt, igyekezett megvesztegetni minket. Nem ért semmit, kormányunk megmaradt szavánál és hozzá tette, hogy csak Európa ítélőszéke tehet igazságot a békekötésben. Amit ez helybe hágy, helybe lesz hagyva; amit ez kitörül, ki lesz törülve. *És ekkor már Németország is ami részünkre állott.*

A muszkának be kellett adni a derekát. S most mikor e sorokat írom, *együtt ül Berlinben egy európai bíróság* és a bíróságban minden hatalom a mi részünkön áll. Mert az igazság a miénk.

*

Ember nem tudhatja ebben az órában, hogy fog végződni ez a pör. De az bizonyos, hogy bármint végződjék az igazság ami részünkön marad. Mert igazságosan jártunk el.

És bizonyos az is, hogy ha az oroszszal most e miatt a pör miatt keverednénk harczba, egy hatalom se állna a muszka részére, de a mienkre igen. De legbizonyosabb

mindenek fölött az, hogy ebben a hazában s ebben az egész birodalomban, nem volna olyan ember, akármiféle nyelven dicsérje istenét, aki az ilyen háborúnkban kivétőt találna.

Mert, ha most húzzuk ki a kardot, a rágalom se foghatja ránk, hogy a keresztyén népek felszabadulását akarjuk gátolni. Most mindenki látja, hogy semmi egyéb nem vezérel, mint az igazság s a haza és a trónus biztossága. Ebben pedig egyetért minden faj: a rác, a tót, a cseh és a német, csak úgy mint a magyar.

A kormány tehát elérte, amit akart. Elérte azt, hogy a *muszka hiába pocskolta el vérét* s vagyonát: utoljára is csak az fog megtörténni, amit mi akarunk. Elérte azt, hogy az *európai hatalmasságokat mind a mi részünkre hódította* s különösen Angliában oly szövetségest talált, akitől el nem választ semmi, mert összeforrtak az érdekeink. Elérte azt, hogy *a monarchiában élő szláv népeket teljesen megnyugtatta* az iránt, hogy keleti faj rokonaiknak csak javát akarjuk, egyedül a muszka elhatalmasodásának vagyunk ellene.

Mindezt pedig elérte anélkül, hogy az országnak egyetlen fillérért, egyetlen katonáját feláldozta volna. Nagyobb eredményt véres háborúval is ritkán vívtak még ki.

Ha az ellenzék lett volna kormányon és tett volna úgy, amint bujtogató szava hirdeté: kezdünk volna háborút, amikor nem volt rá okunk; kezdünk volna háborút, amikor minden hatalom magunkra hagyott volna; sőt magunkra maradtunk volna még ez országban is, egy magunkra mi, kik magyarok vagyunk.

És ma vérben állna az ország, pusztán a tűzhelyek, kopáron a mező. Mi felettünk pedig talán épp úgy ülne bírói széket a megtorló igazság, mint most a muszka felett ül.

Ezt tette volna nekünk az ellenzék, ha tehette volna..

No, bízzátok hát rá az ország kormányát.

Adjatok neki igazat.

Hanem ennél is czifrább, amit a kiegyezéssel mívelt az ellenzék.

Térjünk át most erre.

A kiegyezés.

Annyit írtak a kiegyezésről két esztendő óta, hogy ttár talán nem is érti senki, miben áll a dolog? Nem volna csoda.

Mert nemcsak a sok bába asszony között a gyermek, hanem az igazság is elvész a sok szó között!

Pedig olyan egyszerű, olyan könnyen felfogható dolgok azok, a miket a „kiegyezés“ alatt szokás érteni.

összesen öt találós mese volt feladva. De mondhatom egytől is megfájdulhatott a fejünk.

1. Hogy' rendezzük a vámügyet?
2. Hogy' szabjuk meg a kvótát?
3. Hogy' rendezzük el a közvetett adókat?
4. Hogy' intézkedjünk a bank dolgában?
5. Hogy' végezzünk a tengeri posta ügyével?

E körül fordult meg a kiegyezés.

Nem soknak látszik. Pedig ez egy egész tenger. S a mikor isten igazában kiöntött, majd bele fúlt mind a két ország.

Mert e kérdések mindegyike olyan, mint a kotlós tyúk, egy egész sereg fia-kérdés jár vele. S akár melyikével fel lehet bolygatni az egész alkotmányt.

Mindjárt meglátjuk ezt.

Kezdjük a *vámügyön*, mert ennek van a legtöbb fia.

Mikor az egyezkedés megkezdődött, Magyarország kívánsága az volt: hogy olcsóbban kaphassuk a posztót, s ha lehet drágábban adhassuk el a bort. Mert borunk, búzánk az van eladó; posztót, ruhát s egyéb bolti árut idegenből veszünk. Az behozza, ez kiviszi a pénzt.

Csakhogy az osztrákoknak meg posztójuk van eladó, s bort és búzát vesznek. Hát nagyon természetes, hogy

nekik meg az volt a kívánságuk: legyen a posztó drágább s olcsóbb kenyér.

De Magyarország egyebet is kívánt. Kívánta azt, hogy a cukorra, kávéra s több efféle úri fűszerszámra nagyobb vámot vessünk, hogy nagyobb jövedelme legyen az országnak. Mert igazságos dolog, hogy a ki jobban bír élni, mint más szegény ember, az többel is járuljon az ország jövedelméhez.

Csakhogy az osztrák meg azt mondotta erre: könnyű nektek, ott csak az urak isznak kávét, de nálunk a legutolsó napszámos is azzal él. S ha a közös vámból befolyó jövedelmet összecsapjuk s megosztozunk rajta, akkor Magyarország zsebébe 1—PA olyan millió forint vándorol, amit az osztrákok fizettek vám fejében.

Kívánta továbbá Magyarország, hogy azoknak, akik cukrot, sört, pálinkát külföldre visznek ki, kereskedésképen, ezentúl ne a közös vámból térítsék meg az adójukat, amit otthon a portékájuk után fizettek, hanem az térítse meg nekik, a kinek befizették: a magyar kincstár, ha magyarok ; s ha osztrákok, az osztrák. Mert énnék az a nehéz sora van, hogy amúgy Magyarország kétszer annyi adót visszafizetett a határon, mint a mennyit otthon valósággal bevett. No, ebben elvitázhatatlan igazságunk volt.

Csakhogy az osztrák úgy fogta fel a dolgot, hogy mi, az igaz, károsodunk 2—3 millió forintot minden esztendőben; de ez be van tudva abba a számításba, a min a 67-diki egyezség alapszik, s más valamivel vagyunk a veszteségért kárpótolva.

És végre azt is kívánta Magyarország, hogy az után az osztrák sör, cukor és a többi után, amit hozzánk hoznak s nálunk használnak el, Magyarország kapja meg a fogyasztási adót. A mint hogy igazság is, mert a magyar fogyasztókon veszi meg az osztrák serfőző, bele számítván az adót a sör árába. S az adó még is az osztrák kincstárba foly.

Csakhogy erről már éppen hallani sem akartak az osztrákok, s azt mondták, hogy akkor ők fizetnének minekünk adót. Azt pedig nem teszik.

S hogy a *közvetett adókkal* is egy füst alatt végezzünk; Ezekre nézve Magyarország azt kívánta, hogy az adózási rendszer meg ne ölje, mint eddig, a gazdasági pálinkafő-

zövet, a nagy sör-és pálinka-házakat mégis igazságig szigorú mérték alá fogja. Mert méltányos, hogy ne csak a föld-birtok viselje az adóterhet, hanem a gyárak is.

Csak hogy Ausztriának meg éppen az volt az érdeke, hogy inkább a kisebb, mint a nagyobb iparra vesse a terhet.

*

Ezek voltak Magyarország kívánságai a vám-ügyben, adó-ügyben. S a kormány helyt állt erővel, ügyességgel mindannyiért. Es oly kitartással, maga-feláldozó munkával küzdött az ország javáért, amilyenek ritkán láttuk mását.

Hanem látni való, hogy mikor a két ország kívánságai ily homlok egyenest ellenkeztek: *sem az egyik, sem a másik nem fogja teljesen elérni* amire törekszik. *S alku lesz belőle; aminthogy alku nélkül nincsen egyezés.*

— Nem is kell! ordított ekkor közbe az ellenzék. Nem kell alkudni! Hanem ott kell hagyni a faképnél az osztrákokot, s haza jönni urnák; csinálni külön vámterületet; s élni, mint a hal a vízben él.

Ugyan, ugye?

Csak az a kár benne, hogy a jó ellenzék mindig elfelejt valamit. Es pedig azt, a ml legfontosabb.

Hát ha abban a szent órában, mikor először elkurjantották, megcsináltuk volna a külön vámterületet, meg lett volna ezzel a kiegyezés?

De meg ám, visszafelé.

Arról nem is szólok, hogy lett volna-e köszönet abban a külön vámterületben; vagy, hogy egyáltalán csak úgy könnyedén fel lehetett volna ezt a dolgot fűjni?

Hanem csak azt kérdem, hogy még ha lehetett és jó lett volna is a vámkérdést így ketté vágni: hol van még a kvóta? hol van még a bankügy?

Még csak akkor lett volna isten igazában drága künk ezzel a kettővel. Mert a dolog úgy állt, hogy Ausztriának éppen csakis *a vám szövetség volt a legnagyobb érdeke*, s mind *a többiben mi nekünk volt sürgős*, hogy a kiegyezés meglegyen. Már most a vámszövetséget egy-

szer szétszakítva, szép gyerek, aki Ausztriától valamit elér a többiben.

— Nem is kell! ordított megint az ellenzék. Állítunk bankó-prést, nyomatunk bankót, a mennyi kell, s megvan. A kvóta ... no a kvótába pedig úgyis üssön bele a menydörgös menykő.

Lám, lám, milyen könnyű Hübele Balázsnak lovát akvirálni. Kár, hogy az istenadta tátosa, csak pusztá levegő s nem lehet befogni.

Mert akkor, midőn az ellenzék a bankügyben is szakítást kiabált, akkor már tökéletesen bizonyos volt, hogy se égen, se padláson nincs olyan ezüst, a melyiket mi megszerezhetnénk bank alapításra. Csak egy szélső baloldali képviselő Ígért 40 millió ezüst forintot, hanem annak nem volt 40 bankó forintja sem.

És akkor a kvóta-kérdésről is tudtuk már, hogy ha a többiben meg nem egyezünk, Ausztria ebből csinál feszítő rudat, hogy az alkotmányt a sarkaiból kivesse. Mert a kvóta kérdéssel az egész alap, melyen közjogi szervezetünk nyugszik, felbolygatható.

— Hiszen épen ez az, amit kívánunk! kiáltott a szélső ellenzék. Felbolygatni mindent, legyen tengerjárás s azután teremtünk új világot a semmiből, mint az úristen.

Pompás egy idő is jár most a teremtetésre, csak nézünk körül. Éppen annyi az adósságunk, hogy csak piczinykis rázkódás történjék, hát csődöt mondhatunk. Éppen annyi az ellenségünk, hogy már csak az kell hozzá, hogy magunk is segítsünk nekik egy kicsit, s tisztában leszünk mindjárt, mint az egyszeri tót, mikor a tutajról a Dunába esett. Az országban pedig mindenféle olyan nagy a boldogság, hogy már éppen csak egy friss, eleven alkotmányos felfordulás kellene, s mindjárt ki volna a hetedik menyország, hol az írás szerint figefalevélbe öltözik az ember s mennyei harmatot eszik délebédre. Csak meg ne kellene előbb halnia.

Hanem eleven embert akarni ilyen kosztra fogni, az mégis sok egy kicsit a jó ellenzékétől. Mégis sok egy kicsit, olyan időben akarni a felforgatást, mikor külső háború fenyeget, s a belső bajokban térdig gázolunk.

De, már erre az istentelenségre, csak vállalkozzék, aki akar.

A szabadelvű-párt és kormánya arra nem vállalkozhatott. Inkább küzdött a nehéz alkuban, semhogy a nemzetet áldozza fel. Inkább tűrte a rágalmat, a szidalmazást, semhogy az ország legfőbb érdekeit koczára tegye.

És vitte tovább a súlyos keresztet.

Minden lépten-nyomon új meg új akadályok gördültek fel a bank kérdésben, kvóta kérdésben. Mindenben. 8 útja mentében sorfalat a kárörvendő farizeusok képeztek.

Az osztrákok, amit ma megadtak, holnap visszavonták ; és amit elejtettek holnap, holnapután megint elővetették. Az ellenzék mindezért, persze, a mi kormányunkat szidta. Pedig jól tudta, hogy nem ez az oka.

*

Végre valahára, két esztendő múlva, mégis csak összebörönálódott a kiegyezkedés. Ez is engedett, az is engedett valamit. S az érdekek lassankint össze simultak.

A *vámügyben* az lett a megállapodás, hogy a vám-szövetséget tíz esztendőre meg kell ujjítani. A vámokat úgy szabták meg, hogy mind a két országnak hasznára legyenek. A magyar kormány megengedte, hogy a *finomabb* posztó-, selyem- és vászon-neműre, nagyobb vámot vessenek, mint eddig. Az osztrák kormány viszont beleegyezett, a hogy *közönségesebb fajta* posztó, vászon és a többi, amelyet *nálunk legtöbbet mseinnek*, valamivel olcsóbb vámot fizessen. A bor vámját, a szarvasmarháét stb. felemelték, ugyanazon módon a csecsebecsék s egyéb cziczomák vámját.

A mennyivel valaminek a vámját felemelik, vagy lejjebb teszik, annyival lesz drágább, vagy olcsóbb. És így mégis igaz lett, hogy az osztrák is drágábban fogja árulni a posztóját, de csak az *úri ruhának* valót, és mi mégis olcsóbban fogjuk kapni a posztót, a *közönséges ruhára* valót. *Borunk*, vágó marhánk *ára emelkedni fog*, az osztrákok viszont jobban eladhatják a cziczoma portékát, ha lesz nekik.

Csakhogy a cziczomát, finom selymeket és egyéb ezifra, drága holmit az osztrákok nagyon keveset árulnak, alig valamit. Ezt a külföldről hozzák ide. És mi követke-

zik ebből? az, hogy ezek után a határon fizetne vámot, akik ide hozzák, s a határ vám-jövedelmén *mi is osztozunk*..

A *közvetett adókra* olyan törvényekben állapodtak meg, hogy a *gazdasági pálinkafőzőket* el ne nyomja a nagy adó. A nagy sörházak pedig szigorúbb de igazságos mérték alá essenek. Magyarországnak pedig mégis 2 millió forinttal nagyobb jövedelme lesz, a pálinkafőzés, a cukor és a sör után, mint eddig volt.

A *tengeri posta* kérdésében is csak összeszoktak valahogy az alkudozó felek. Megegyeztek abban, hogy a társaság, a melyik a magyar és az osztrák postát távol Indiákra és Törökországba szállítja hajóin, ezentúl is kapjon segítség pénzt s maradjon közös. Mert, ha mi ilyen társaságot akartunk volna magunknak tartani, az került volna nekünk kétszer annyiba.

Látnivaló, hogy ezekben jól ütött ki az egyezség. Egyikben ez, a másikban az látja hasznát; de senki sem károsul.

*

Hanem lett nagy bökkenő azon a követelésünkön, hogy a Magyarországra Ausztriából behozott sör, cukor és a többi után, az osztrák kincstár nekünk szolgáltatassa ki a *fogyasztási adót*, amit bevesz.

Hallani se akart erről az osztrák eleinte. De addig-addig, hogy nagy későre mégis neki fanyarodott egy kisegítő, módnak.

És azt mondta, hogy: te, Magyarország, követelsz rajtam *kétfélet*. Azt is, hogy az én polgárim adózzanak neked a kávé stb. vámjával. Meg azt is, hogy neked én meg térítsem vissza, amit a te polgáraid a sör, a cukor árában az én polgárimnak többet elfizetnek. Sok lesz egy rókáról két bőr: *érd be azzal*, hogy a kávé vámját felemeljük, ebből kapsz 1—olyan millió forintot, amit mi fogunk fizetni. De te se követeld, hogy mi visszatérítsük neked, amit sörünk révén jövedelmünkhöz pótolsz.

Nem volt egészen igaza a sógornak. De megvolt a becsületes szándék. S ahol ez megvan, ott érdemes félútig elébe menni az alkuvó félnek.

S hát ez az egyezség mégis megért nekünk 2 millió forintot, mert a vámjövedelem a kávé címén mi tőlünk is szaporodni fog.

Sor került a *bankügyre* legott.

Nem könnyű sor, annyit mondhatok. Valahol már pedzettem, hogy ezüstöt önálló bank alapítására nem lehetett kapni. Itthonn nincs; az idegenek pedig nem adtak, mert akinek a Krisztus az ellensége, annak ugyan kevés barátja van. S minthogy az osztrák nemzeti bank abban a részben, hogy tőle elszakadjunk, nagyon ellenünkre dolgozott, hát bizony a külföldi pénzes embereket elhesselte tőlünk. Hiszen régi dolog, hogy csóka csókatársának szemét ki nem ássa.

De különben is nem az volt a fődolog, hogy ki adja a hozzávaló pénzt? A fődolog az volt, hogy bankunk legyen, S mi eleitől fogva szívesen kínáltuk az osztrák banknak, hogy csináljon ő nekünk egy külön bankot itt Budapesten.

Csakhogy az osztrák bank eleinte igen nagyot hallott, és az osztrák kormány segített neki ebben. Azt hitték, hogy utoljára is beletörődünk, ha Budapestre egy kis fiókbankot kapunk, mint az eddigi, amiben az osztrák parancsol, Bécsből pedig. De nem oda Buda!

Az osztrák kormány és az osztrák bank elvégre is kénytelen volt beleegyezni, hogy a bécsi bank *vagyonától külön rész* jusson Magyarországnak. Kénytelen volt beleegyezni, hogy egy külön *magyar igazgatóság* álljon a budapesti bank élére, s a magyar kormánynak beavatkozása legyen a bank ügyeibe. És abba is beleegyezett, hogy Magyarország nagyobb városaiban mindenütt fiókokat állít a bank, hogy a vidéki ember is hozzá férhessen az olcsó pénzhez, ne csak a budapesti.

Ezen egyezés értelmében Magyarország rendelkezésére folytonosan 50 millióm forint lesz; amiből egy krajczárt sem szabad másnak, mint magyar embernek kölcsön adni. (Eddig alig kaptunk 30—34 milliomot, nagy kunyorálásra.) Az új egyezés szerint, a magyar igazgatóság fogja meghatározni, ki érdemes hitelre, s ki mennyit kaphat kölcsön. (Eddig a bécsi igazgatóság rendelkezett ebben, s csak az juthatott pénzhez, akinek Bécsben valami pátróusa volt.) Az új egyezés szerint a magyar banknak Budapesten magyar kormányzója lesz, akit három jelölt közül a magyar kormány ajánlatára ő felsége a király nevez ki. (Eddig a bécsi kormányzó volt az egyetlen úr.)

Már most ítélje meg ebből minden józan ember, mit kell tartani az ellenzék gáncsoskodásáról, mely azt mondja, hogy ez az egyezés pokolra való.

Pokolra való bizony, de az, aki a nemzetet bolondítja, mesés dolgokkal kecsegteti, elégedetlenségre bizgatja, És meg nem mondja neki, példának okáért azt, hogy ha mi szakítottunk volna az osztrák bankkal, midőn nem bírtunk más módon alapítani külön bankot: abban a szent pillanatban bepodgyászolt volna az osztrák bank budapesti fiókja, s elgőzölt volna Bécsbe. *De magával vitte volna a pénzt is.* S mi maradtunk volna hoppon, és felkopott volna az állunk.

Mert ez éppen olyan, mintha ha valahonnan a kocsmáros elköltözik s egyszerre behajtja a falubeliek összes tartozását. Drága dolog az.

Következik a *kvóta*.

Nos a kvóta.

És ami ezzel összefügg.

Jaj, összefügg, de még mi és mennyi! Az ember meg se álmodná, mi mindent lehet ehhez ragasztani.

A kérdés voltaképpen csak az volna, hogy mennyit pótoljon Magyarország a közös kaszszába, a miből a katonaságot és a külügyminisztériumot fizetik? Kiki tudja, hogy eddig minden forintba, ami oda kellett, mi 30 krajczárt pótolunk, az osztrák pedig 70-et. Ez mindent összevetve, megfelel az igaz osztálynak.

De jövőre az osztrák csak hatvannyolczat akart pótolni s rajtunk 32-öt követelt. Mi pedig inkább fizettünk volna csak 28 krajczárt, s egy cseppet se bántuk volna, ha az osztrák 72-öt fizet.

Hanem, úgy igaz lelkében, egyikünk se hitte, hogy zöldágra jut kívánságával. A két kormány csakugyan meg is egyezett abban, hogy legyen úgy, mint eddig volt 30 és 70 a kulcs.

Megegyezett még egyébben is, a miben nekünk kiváltképpen örömrünk telhetett. Nevezetesen abban, hogy ezentúl Magyarország a sör, a cukor, a pálinka után

unit a határon kivisznek, csak ahhoz mérve fog *adó*t visszatéríteni, amennyi valóságos jövedelme van a sör, a cukor, a pálinka után. Ha példának okáért, Magyarországnak 1 millió adója jött be, Ausztriának pedig 9: akkor minden 10 krajczárba, amit a határon a vámhivatal a sörrel, cukorral kereskedőknek adófejében visszatérít, Magyarország' csak egy krajczárt pótol, Ausztria pedig *kilenczet*. Az eddig való rendelkezés szerint Magyarország 3-at, Ausztria pedig 7-et pótolt volna.

Szólottam már erről a dolgról fentebb is; s megmutattam, hogy az eddig való törvény szerint 2 — 3 millióval kellett károsodnunk minden esztendőben.

Tehát világos, hogy mikor az osztrák kormány az új rendelkezésbe beleegyezett, ez nekünk annyi lett, mint 2—3. millió forint *tiszta haszon*.

Erre még az ellenzék se tudott semmi rosszat kis ütni De hogy a jót még se ismerje el, hát hallgatott róla.

De nem hallgatott ám az *osztrák ellenzék*, mikor ezt a dolgot megtudta, a kvóta tárgyalásnál.

Mert hát ez a dolog úgy függ össze a kvótával, hogy az adóvisszatérítés a közös vámkaszszából történik, s ami a visszatérítés után a vámkaszszábaa megmarad azt a kvótába tudják be. És pedig minden forintból 70 krajczárt az osztrákoknak, 30-at pedig a mi javunkra.

Igen ám, de már most, ha az új egyezés szerint az adóvisszatérítés minden forintjába Magyarország csak 10 krajczárt (minden 10 krajczárba egyet) fog pótolni, akkor valahány forintot a közös vámkaszszából adóvisszatérítés fejében ki fognak fizetni, Ausztriának ugyanannyi 20 krajczárral kevesebbet tudnak be a kvótájába, mint eddig.

És így példának okáért, ha 10 millió adót térítenek meg a közös vámkaszszából, akkor Ausztria javára 10 milliószor 20 krajczárral, vagyis 2 'millió forinttal *kevesebb* fog a kaszszában maradni, s a mi a javunkra ugyanannyival *több*.

De csapott is érte vesszekedett lármát az osztrák ellenzék. Az pedig többség volt a bécsi országgyűlésen.

Már-már attól féltünk, hogy ezen bomlik meg az egész egyezség.

Lassan-lassan mégis csak megszálta a szent-lélek az osztrákot. Csakhogy ez a szent-]élek, megint egy új számvevőtestet csinált. És nekünk nem igen kedveset.

Annyira-mennyire neki puhultak, hogy az adóvisszatérítés dolgában nem bánják, legyen hát igazunk.

Hanem mi is legyünk keresztyén lélekkel irántuk, s pótoljunk nekik valamit abba a 80-milliomos adósságba, amit még akkor csináltak, mikor Magyarországnak nem volt alkotmánya.

A dolog annyiban van, hogy valamikor a Schmerling, vagy kicsoda? idejében 80 millió forintot vettek kölcsön az osztrák banktól. Ok azt mondják, hogy Magyarországra is fordított belőle a bécsi kormány akkor.

Mi ezt nem tudjuk, nem is kérjük. Mert Magyarország 1867-ben egyszersmindenkorra kijelentette, hogy ami adósságot a törvénytelen osztrák kormányok csináltak, ahhoz semmi közünk. Csak a méltányosság tekintetéből vállaltuk magunkra azt a terhet, hogy adunk az osztrákoknak minden esztendőben 30 millió forintot segítségfejében a roppant adósság kamataiba. *Ez volt az akkori kiegyezés ára.* De, mondtuk, ezzel azután le van tudva minden.

És benne is volt az *a mi* kiegyezési törvényünkben, hogy ezzel le van tudva minden. Hanem az *osztrák* kiegyezési törvényben még az állt, hogy de bizony nincs le tudva a szóban forgó 80 millió adósság.

Nekünk *a mi* törvényünk, nekik az *övék* adott igazat. Mi azt mondtuk, hogy a *mienk* a helyes; ők azt mondták, hogy az *övék*.

Ki tegyen itt igazságot?

Eleinte választott bíróságra gondoltak.

De mikor az osztrákok a kvóta és az adóvisszatérítés kérdésével keverték össze a 80 millió adósság pőrét; és mikor az osztrák nemzeti bank részvényesei sem tágtottak attól, hogy valameddig a 50 milliójuk biztosítva nincs, addig ők nem állíthatnak új bankot: látni való volt, hogy a választott bíróság utján célt érni nehéz.

Vállaltunk tehát a 80 millió adósságból egy részt, *annak fejében*, hogy az osztrákok viszont jóváhagyják *a*

30-as quotól az adó visszatérítés új módját, és mindent ami a bankot illeti.

Ez volt az új kiegyezés ára.

És mennyire rúg ez az ári

Sem többre, sem kevesebbre: *hat és fél millióm forintra rúg.*

Az ellenzék azt hiszi ugyan, hogy sokkal többre. Hanem az ellenzék, mindig olyat *hisz*, a miről *tudja*, hogy nem igaz.

Való ugyan, hogy betű szerint 24 millió forintot vállaltunk el. Hanem nem eddig van; és aki itt megáll az vagy tudatlan, vagy roszelelkű.

Mert hogyan vállaltuk el azt a 24 milliót? Elvállaltuk úgy, *hogy 60 esztendő adott fogjuk lefizetni*, és pedig *lómat nélkül*. Ez annyi mint 24 milliót 60 részre osztani. Huszonnégy milliónak egy hatvanad része: *négyszázezer forint*.

Tehát minden esztendőben négyszázezer forintot kellene fizetnünk, 60 esztendeig.

Már most arra kérek minden embert, aki valaha egyszer-egyet látott, vegyen a kezébe egy darab czeruzát és számítsa ki, *hogy négyszázezer forintnak mennyi a tőkéje?*

Meg fogja találni, *hogy hetedfél millióm forint, kerek számban.*

Vagyis, ha én ma hetedfél millió forintot akár me-b.ik takarékpénztárba leteszek, az nekem *minden esztendőben*, 400 ezer forint kamatot fog fizetni.

És mire megy ez ki?

Arra megy ki, *hogy Magyarország a 24 millió forintot 60 esztendő alatt kifizeti és nem fordít rá csak 6 és fél milliót.*

Sok pénz hetedfél millióm. De a *több* mellett a *sok* mindjárt *kevés*.

Vegyük csak szerbe-számba, *mit kapunk ezért a hetedfél millióért?*

Kapunk érte, az új egyezés szerint, *tíz* álló esztendeig minden esztendőben: először is 2 millió forint nyereséget az *adósszatérítésnél* másodszor, 2 millió forinttal nagyobb jövedelmet a *fogyasztási adókból*; harmadszor, 2 millió forint tiszta hasznot a kávé stb. vámjából.

Ez minden esztendőben 6 millió forint. Vagyis *tíz esztendő* alatt, amennyire az új egyezés szól, *60 millió* forint.

Ez annyit tesz, hogy *hetedfél* millió forinton *60 millió* vettünk. Vagyis évenként *négyszázezer* forintért, amit a bank adósságba fizetünk, kapunk *hat millió* forintot.

Igaz, hogy ebben a 6 millióban 2—3 olyan van, amit Magyarország polgárai fognak fizetni a magyar állampénztárba.

Hanem még mindig marad bójne olyan 3—4 millió, amibe egy krajczárt se pótol magyar ember, hanem «*szttákdtól jut trtihozzánk*.

Ellehet mondani, hogy mi *hetedfél* millió forinton vettük meg az osztrákoktól az *nj* kiegyezést; de az nekik 30 <—40 milliójukba került.

De ellehet azt is mondani, hogy *azért egyik fá* MM *veszteni*. Amit az osztrákok ami javunkra engedtek, azzal csak az igazságnak tettek eleget. Nem fájhat nekik. Amit pedig mi engedtünk az osztrákok javára, a méltányosság tartozása volt. Nem fájhat nekünk.

És így azt is ellehet mondani, hogy az új egyezés a belső nyugalmat s a jó egyetértést szerezte vissza a két fél között. S ezzel egy megbecsülhetetlen kincset, e viharos időkben: erőt és épséged a monarchiának, melyre talán soha sem volt nagyobb szüksége, mint most.

Magyarországnak pedig az elősorolt nagy haszon mellett még azt a jót is hozta: hogy *bankügyünk végre rendezve* van, s *tizenhat—húsz* millióval több bankó pénz fog forogni nálunk, mint eddig forgott.

Ami annyit tesz, hogy végre jut az olcsó pénzből oda is, hol eddig az uzsora marcangolt: a *kisbirtok* és a *kisipar* körébe.

S hát ez az a kiegyezés, amelyik miatt az ellenzék. oly iszonyatosan döngeti a pokol kapuját, hogy még útdíjára kinyitják neki.

Bizony megérdemelné.

Mert ha az ellenzéken állt volna, ma az egész ország együtt égne vele abban a gyehennában, amit kétségbeesésnek neveznek.

Ha az ellenzéken állt volna, ma vagy minden lábbal állna az égnek egy rettenetes felfordulásban.

Vagy maradt volna minden a réginél, a régi kárunkkal, régi bajunkkal.

Mert hiszen utóljára ezt akarta, midőn *provis orrúmról* kezdett kiabálni. Nem rendezni a bankot, nem szüntetni meg károsodásunkat az adó visszatérítésnél, nem szerezni q jövedelmet a pénzügyi vámmal, engedni, hogy pusztuljon el a gazdasági szeszfőzés; egyszóval veszteni minden esztendőben 6 millió forintot, és nyerni helyette évekig tartó elkeseredett viszáikodást, melyben tönkre lehet menni, de nem lehet tudni, hogy a végén még sokkal rosszabb kiegyezésre nem szorulunk-e: — ö *a prc^oriwn*.

Tartsa ezt eszében kiki. arra az alkalomra, ha ezzel a diák szóval akarnák bolondítom.

És tartsa eszében azt is, hogy ha a provizórium helyett a teljes szakítást erőszakolhatta volna ki az ellenzék: ma háborúnk volna mindennel, ami él és mozog,, még a tulajdon lelkiismeretünkkel is, hogy oly esztelenül rá mentünk a lépre, amit az ellenzék vetett ki nekünk. É? volna kilátásunk arra, hogy elbukunk.

Azt vetik, hogy a kormánypárt nem váltotta be ígérését, többet engedett, mint a mennyit gondolt.

Ugyan, mit gíért hát az a kormánypárt!

Ígérte, hogy Ausztriával egyezkedni fog, s az ország javára oldja meg a vám, a bank, az adók, az adóvisszatérítések s a kvóta kérdését.

Hát nem az ország javára oldotta meg?

Hiszen láttuk, hogy évenként 6.000,000 forint hasznot s 16.000,000-val nagyobb pénzforgalmat szerzett az országnak.

Hogy többet engedett, mint a *mennyit gondolt*, az

meglehet. De nem engedett többet, mint *a mennyit szabad* volt.

És nem vett az soha életében egy ostornyelet sem, aki úgy képzei magának az alkut, hogy csak az egyik alkuvó fél enged, a másik meg csak állja.

Csak az az oktan, a ki előre kiböfiénti, mennyire hagyja árúját a végén, vagy nem tartja feljebb, mikor tudja, hogy a vásárló mindenesetre le akar alkudni valamit.

Azzal vádolni tehát a kormányt, hogy magasabbra tartotta az egyezés árát, mint a mennyiért végre felcsapott, ez csak olyan vád, hogy tessék-lássék. De nincs benne egy szikra jó lelkiismeret.

Bezzeg az lett volna még egyszer a takarodó, ha az ellenzék ment volna alkudozni Ausztriával. Hogy szállt volna alá arról a száz markos gebéről, a melyre felkapott! Hogy járt volna csúfra az ő „külön vámterületének“ egyedül üdvözítő katekizmusával, mikor észrevette volna azt a kárt, amit szenvednünk kellene, ha Ausztriától elszakítjuk vámterületünket.

Hiszen Ausztria az egyetlen biztos piacza Magyarországnak. Oda visszük ki a mink van; ott adjuk el legjobban. S azt minden józan ember beláthatja, hogy ha mi vámot vetünk az osztrák posztóra, vászonra: nem boldond az az osztrák, hogy ő meg meg ne vámolja a mi portékánkat, borunkat, marhánkat.

Az lett volna belőle, hogy tán feleáron kellett volna majd elvesztegetnünk, a mivel az isten megáldotta földünket, hegyünket s a két kezünk munkáját.

S nem igaz, amit az ellenzék hajt, hogy a mesterember és a gyáripar hasznát látta volna. Hiszen mikor a gazdaembernek nincs pénze, nincs akkor senkinek. Tudja ezt minden mesterlegény.

Az igazság mindössze is az: hogy valamivel többet vettünk volna be a vámon, ha ugyan bevettünk volna. Hejb, de keservesen elvesztettük volna a réven.

Úgy jártunk volna, mint a miskolczi csizmadia az egyszeri, aki a maga kezére vert hatosokat, hanem miuden hatosa belekerült neki egy húszasba.

Hanem azért a szabadelvű kormánypárt elvesztegette az ország jogait.

No hát erre is jegyezze meg magának kiki, amit nondani fogok.

A szabadelvű kormánypárt haszonnal kötött egyezséget. De jobb idők jöttével, ha szerencse kedvez, ezen is hét majd javítani a nemzetnek még nagyobb javára.

Mert a kiegyezés csak tiz esztendőre szól.

Mióta jogeljátszás az időre szóló egyezségkötés?

Tíz esztendő nem a világ annak, aki magának jó fészket rakott. De borzasztó a tiz esztendő annak, aki bolyong hajléktalanul.

Az új kiegyezéssel biztos fészekben várhatjuk a tiz év teljesét. Az ellenzék hajléktalan bolyongót csinált volna iz ország dolgából.

És csinált volna a legjobb esetben egy végtelen pört két állam között. Olyat, aminőről ma is széltiben szól Dunántúl egy igaz történet.

A borzas kakas története ez. Egy kakasé, a melyiken az édes testvérek nem tudtak megosztózni. Pörbe keverültek; s mikor a borzas kakas már régen megdőglött, még akkor is pörlekedtek rajta. Rá ment a pörre minden vagyonuk ; s egy borzas kakas miatt jutottak koldusbotra.

Ezt tette volna nekünk az ellenzék, ha tehette volna.

No, bízzatok hát rá az ország kormányát.

Adjatok neki igazat.

Mi hát az igazság?

Még sokat el kellene mondanom a történt dolgok felderítésére. Sokat arról, a mit a kormánypárt végzett; aa ellenzék mulasztani akart.

Elmondhatnám, hogy kötött bele az ellenzék a *büntető törvénybe*, melyet kicsibe múlt, hogy le nem szoritül a u apirendről. Pedig a polgárok három legfőbb javát: a szabadságot, a vagyont, a becsületet a jó büntető törvény¹ óltalmazza meg. Törődött is az ellenzék, szabadsággal, vagyonnal, becsülettel, csak ha ö opponálhatott.

Elmondhatnám, hogy vetett gáncsot az ellenzék s *gyámsági (örvénynek*, mely pedig igazi áldássá lett a nem zeten s nem csak az árvák könyeit segíti letörülni, de f. *hagyatéki* ügyeknél is megszüntet sck gonosz visszaélést Hiszen tudvalevő, hogy a szegény ember már meghalni sem mert, nehogy a fiai kétszeresen ráfizessenek eljárási díjban a hagyatékára.

Elmondhatnám, hogy szegült ellene az ellenzék a *igazgatási törvény* meghozásának. Pedig csak e törvény behozása óta lehet a közigazgatás javulásáról szólam

Elmondhatnám, hogy a hitel és forgalom biztosításán mily kitűnő *váltó törvényt* alkotott a kormány, az elleuzék keserűségére. S hogy az *uzsora* legfekélyesebb kinövései el len emberi erőtől kitelhetőleg intézkedett. Nem csak a által, hogy az uzSORÁS kamatok betáblázását törvénynyt tiltotta el; hanem az által is, hogy a kisbirtok szátná. egy *hitelintézet* alapításához fél millió forinttal segédkezet nyújtott.

Elmondhatnám, hogy a *közegészség* gondjaviselését mily hathatós törvénynyel rendezte a kormány; s a *cselédtörvény* behozatalával milyen nagy jót tett a gazdaközönségnek.

Elmondhatnám, mindenek felett, mennyire olcsóbbá, könnyebbé tette a *kisebb pörös ügyekben* az igazság útját. Úgy, hogy a szegény ember nem kénytelen 10—20 forintos pörében drága ügyvédet távol bírósághoz járatni, hanem közel találja ingyenes bíróját s maga elvégezheti előtte az ügye-bajját.

És elmondhatnám, az *ellenzék csinjeire* visszatérve megint, mily gonoszságra vetemült dühében az oppositíó, midőn nyíltan, országszine előtt, *lázasra bújtott* a törvény és a törvényes rendeletek ellen. Lett volna lelke, bajba keverni az egyszerű népet, ha ennek nincs több esze, több hazafisága mint neki. És nem tudta volna felérni, hogy törvény nélkül nem állhat fenn az ország s hát a ki a törvényes rendnek ellenetzegü], azt üldözőbe veszik és becsukják.

Elmondhatnám, hogy *vádolták kajánul* a kormányt a szabadság elnyomásáról, mikor az éppen a szabadság és a közbátorság oltalmazásáról gondoskodott. De hiszen mindenki emlékszik a czudar lármára a *népgyűlési rendelet* miatt, miről azt híresztelte rágalmozó szájjal az ellenzék, hogy a népgyűlések elfojtására való. Pedig nem tud felmutatni széles e hazában egyetlen esetet, hogy valahol, valami népgyűlést megtiltottak volna. Kérdem mindenkitől, hallott ilyen esetről valamit? S hát ebből ítélje meg mily igazat hirdet az ellenzék.

Elmondhatnám. . .

Jaj, de vastag könyvet kellene írnom, ha mindent elakarnék mondani.

Kis könyvecskémben csak a nagyja fér el, dióhéjba szorítva.

A krónikás fel fog majd írni mindent a történet könyvébe, hűségesen. S nem dicstelen lap lesz az a lap, hol a mostani kormány és pártja tettei feljegyezve lesznek. Hanem azt a lapot, amelyik az ellenzék viselt dolgairól fog megemlékezni, nem szeretném a kapu-félfámra kifüggeszteni, ha ellenzéki volnék.

De hagyjuk abba, kár még a szóért is, ami róla esik.

Én úgysem írok krónikát.

Csak az igazságot keresem.

Ám azt keresve, egyedül csak azt: egy hatalmas mértföld-mutatónál meg kell állanom.

Előre is, hátra is ellátok mellőle

Hátul egy sülyedő hajót lát szemem. A neve Magyarország. Vitorláit megtépte a vihar; bordái bezúzódtak a szirteken. A vihar neve: eljátszott hitel; a szirteket rász gazdáságnak nevezik.

De amint előre vetem szememet, a hajó hatalmasan szeli ismét a hullámokat; vitorláit kedvező szél dagasztja, nyílt tengeren, biztos rév felé.

É? középütt a mértföld mutatónál, ott áll az ügyes hajóáes, a jó kormányos. Az egyik kezében az építő szerszám a másik kezében az irányzótű. *Ez a szabadelvű párt és kormánya.*

Amint az a hajó ottan hátul látszik: úgy kapta kezébe e párt és kormánya az országot s annak gazdáságát.

Amint az a hajó ott elől hasítja büszke ormánnyal a hullámokat: úgy fogja át adni a jövőnek.

Igen; a szabadelvű párt és kormánya a szorgalom és józan gazdaság csodáit vitte véghez négy esztendő alatt, mióta az ország roncsolt állapotát tatarozza.

Hatvanegy millió deficizzel vette át az állam háztartását. S ha ez órában át kellene azt adnia, alig *húsz* millió deficit volna az, a mely utódjára által szállana. Ez annyit tesz, hogy évenként *negyvenegy* millió forinttal tette gazdagabbá az országot.

Mikor átvette a kormányt, már csak zálogra adtak az országnak kölcsönt, 12 perczentre. Ha ma letenné tisztjét a szabadelvű párt kormánya, annak, aki utána következnek már nem kellene uzsorás zálog-kölcsönnel vesződnie. Magyarország hitele olyan lábba van emelve ismét, hogy adnak nekünk aranyat 6-os kamatra és pedig olyan papirosért, amelyikre azt írjuk, hogy a tőkét nem is fizetjük vissza, csak kamatot adunk. Az aranyjárdék ez.

Mikor a kormány az ország dolgainak élére állt: az ország mindennél veszteségben volt, amivel foglalkozott: az állami erdőknél, bányáknál, vasutaknál. Ma mindezek-

nél milliókra rúgó jövedelmet ért el a kincstár takarékos, eszes gazdasággal.

A meddő és fölösleges kiadások pedig, melyek költségvetéseinket, milliókkal és milliókkal terhelek, eltűntek. Irgalom nélkül kitörölték.

Tekintsünk bárhová, mindenütt javulás, haladás, élet és egészség mutatkozik az államháztartásban, hol azelőtt a pusztulás és elcsenevészség ijesztett.

*

Az ország lábbadozik; épül szemlátomást.

No, legyen hát lelhetek, kivenni a lábadozót az *igazi orvos* kezéből s a *kuruzsolók* kezére játszani megint.

Legyen telketek, odadobni az országot azon kuruzsolók prédájára, akik már egyszer tönkretették; s ma ott verik a mellüket az *egyesült ellenzék* sorában. Verhetik is, de azzal a szóval, mint a vezeklő bűnös: óh én bűnöm én legnagyobb bűnöm!

Vagy dobjátok oda a szemfényvesztőknek, kik a szélső baloldalról ígérkeznek aranyat csinálni az utca sarából.

Abból a sárból, a melyikkel meghajigálnak mindenkit, aki magasabb tőlük egy fejjel.

Abból a sárból, a melyikben a kormányt és pártját meghurczolták, míg ez véres verejtékkel dolgozott a haza felvirágoztatásán; s garast-garashoz, eredmény t-eredményhez rakva, nagyot ért el lassan.

Mert ahhoz értenek.

Árulónak kiáltani ki a nemzet színe-javát; becsületében gázolni az igaz embernek; a népet bolondnak tartani; s azután a tükör eleibe állni s gyönyörködni a maga híres nivoltában. Ahhoz ért mind közönségesen az ellenzék. Egyesült legyen bár, vagy nem egyesült.

A legkisebb dologból Jeruzsálem pusztulását csinálni s a gyűlölség és visszavonás magvait hinteni el a nép között. Ahhoz is értenek.

De bezzeg, a maguk tört cserepeivel nem dicsekeszuek el. Kell, hogy más tegye meg helyettük. Itt vannak.

Nézzétek, lássátok.

És azután bízzatok az ellenzékre az ország kormányát.

Adjatok neki igazat.

Nem!

Te legfőbb bíró, édes nemzetem! te nem adsz ezeknek igazat.

Mert igazságos vagy.

És az igazság ez:

A szabadelvű, *kormánypart* megóvott a véres háborútól. Az *ellenzék* bele sodort volna.

A szabadelvű *kormánypart* fentartotta az ország hatalmát, barátokat szerzett odakint a hazának, erőt idehaza és becsületet mindenütt. Az *ellenzék* ezt eljátszotta volna.

A szabadelvű *kormánypart* visszaállította a jóbékeséget Ausztria és országunk között; javára, hasznára mi magyar hazánknak, de bosszúságára ellenségeinknek. Az *ellenzék* cselekedte volna ennek a visszaját.

A szabadelvű *kormánypart* javított az ország gazdaságán annyit, mennyit az ellenzék sem bírt elrontani; s hozott törvényeket a nép javára. Az *ellenzék* ezt is csak gátolta.

A szabadelvű *kormánypart* serényen dolgozott az öröklött telken, arcza verejtékében töltve éjt, napot. Az *ellenzék* járt a holdvilágban és szidta azt, ki a földön marad.

Ez az igazság.

És a meddig ez igazság elhat, megnyitja az elmét és a szíveket.

És ünnep lesz a választás napja széles e hazában mindenütt. Mert az igazság győzedelme lesz.

A régi becsületes zászlót, melyet a szabadelvű *kormánypart* emel, megkoszorúzza a nemzet bizalma. S megáldja az isten.

De ítélet napja leszsz a nap annak, aki a hazát

csak a nyelvén hordja, nem a szvében. Aki mézes beszéddel akarja letudni, a mivel tettekben adós maradott, s a mások leszólalásában keresi a maga becsületét.

A nemzet bölcs és igazságos bíró. S a házának örökké élni kell.

Éljen is örökké!

S áldja meg az isten a nemzetet, mely vérrel szerzte s verejtékkal tartja meg honát!